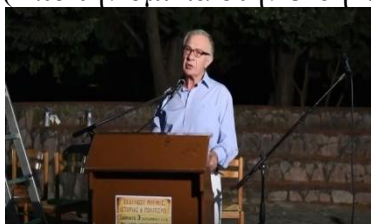

Αθανάσιος Γκότοβος

(Απο την ομιλία στην εκδήλωση μνήμης στο Σταυροχώρι Φαναρίου, 3.9.2016)

Συγκεντρωθήκαμε σήμερα στον μαρτυρικό αυτό τόπο όχι για να αναμοχλεύσουμε πάθη, ούτε για να ξύσουμε παλιές πληγές, αλλά για να τιμήσουμε τη μνήμη αθώων που έχασαν τη ζωή τους, επειδή κάποιοι αυθαίρετα αποφάσισαν ότι έπρεπε να τη χάσουν για να υπηρετηθούν τα εγκληματικά τους σχέδια. Δεν μπορούμε να ανοίξουμε διάλογο με τους πεθαμένους από εκεί που βρίσκονται. Όμως αν μπορούσαμε να το κάνουμε, είμαι βέβαιος ότι θα μας φώναζαν: μη μας ξεχνάτε, θέλουμε να είμαστε ζωντανοί μέσα στη μνήμη σας. Και θα είχαν δίκιο. Γιατί όποιος ξεχνά τους πεθαμένους που έφυγαν με τόσο άδικο τρόπο από τη ζωή, δεν ξεχνά μόνο τα πρόσωπα. Ξεχνά και τις αιτίες που οδήγησαν στο χαμό τους, τις καταχθόνιες εκείνες ιδέες, απόψεις και στάσεις που όπλισαν και κίνησαν το χέρι κάποιων να κόψουν το νήμα της ζωής άλλων, σαν να ήταν αγριόχορτα στον κήπο τους. Αλλά εκτός από τους νεκρούς, υπάρχουν και οι ζωντανοί, οι συγγενείς και οι συγχωριανοί, οι συντοπίτες και γενικότερα οι πολίτες και οι ενδιαφερόμενοι όλου του κόσμου που δικαιούνται να μάθουν ποιοι, πώς και γιατί αποφάσισαν να αφαιρέσουν τη ζωή των αγαπημένων τους. Χωρίς διπλωματικές υπεκφυγές, μισόλογα και στρογγυλέματα. Την απάντηση στο ερώτημα τι συνέβη, πότε και γιατί τη χρωστούμε όσοι από μας ασχολούμαστε με την εκπαίδευση και ειδικότερα με την ιστορία και τη διδασκαλία της στο σχολείο και εκτός σχολείου. Γιατί με εργαλείο την επιστημονική έρευνα μπορούμε να φτάσουμε στην αντικειμενική αλήθεια, έστω και αν αυτή δεν είναι ίσως η τελική, καθώς ενδέχεται να συμπληρωθεί αργότερα και να γίνει στο μέλλον πολύ καθαρότερη και ολοκληρωμένη.

Δεν είμαι, όπως καταλαβαίνετε, οπαδός της άποψης ότι οι αλήθειες για τα γεγονότα είναι πολλές και ότι ο καθένας μπορεί να διαλέξει από το ράφι εκείνη που τον βολεύει, εκείνη που του ταιριάζει. Η αλήθεια για την καταστροφή των χωριών του Φαναρίου το καλοκαίρι και το φθινόπωρο του 1943 και μέχρι το τέλος της Κατοχής είναι μία: υπάρχουν απόντες, υπάρχουν ζωές που αφανίστηκαν βίαια, υπάρχουν νεκροί, ζουν ακόμη πρόσωπα που έχασαν ή δεν πρόλαβαν να γνωρίσουν τους αγαπημένους τους, υπάρχουν δράστες που δεν λογοδότησαν ποτέ.

Υπάρχει, όμως, και μια δεύτερη αλήθεια: οι εκτελέσεις αμάχων δεν έγιναν από παρεξήγηση, ούτε τυχαία. Έγιναν, επειδή κάποιοι είχαν αποφασίσει ότι τα χωριά του Φαναρίου έπρεπε να καταστραφούν και οι κάτοικοί τους να αφανιστούν ή να εκτοπιστούν και να εξαφανιστούν από την περιοχή δια της τρομοκρατίας. Η επιδρομή γερμανικών και ιταλικών μονάδων στο Φανάρι με την ενεργή συμμετοχή της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας των Μουσουλμάνων Τσάμηδων και των οργάνων τους δεν περιορίστηκε ούτε είχε αποκλειστικό σκοπό την αρπαγή και τη λεηλασία, το γνωστό «πλιάτσικο».

Υπηρετούσε πολύ ευρύτερους στόχους στα πλαίσια ενός αποσχιστικού κινήματος στηριγμένου στην ισχύ των κατοχικών δυνάμεων για την προσάρτηση της περιοχής στη Μεγάλη Αλβανία.

Η κωδική ονομασία με την οποία οι γερμανικές κατοχικές δυνάμεις βάφτισαν την επιδρομή εναντίον των χωριών του Φαναρίου ήταν «Augustus» (Αύγουστος). Οι προκαταρκτικές ενέργειες (αναγνώριση εδάφους, επιθετική ανίχνευση κ.α.) είχαν ξεκινήσει ήδη στις 27.7.1943 όταν μια ομάδα μοτοσυκλετιστών της 54. Μοίρας Αναγνωρίσεως που ανήκε στην 1. Μεραρχία Ορεινών Καταδρομών, τη γνωστή στην Ήπειρο και τα νησιά του Ιονίου για το καταστροφικό της δυναμικό Edelweiss, ξεκίνησε το πρωί της ημέρας αυτής από τη Βουνοπλαγιά Ιωαννίνων, όπου ήταν η έδρα της, και έφτασε στον Ασπρόμυλο Γλυκής εκτελώντας αμάχους μέσα και γύρω από τον μύλο.

Δυο βδομάδες αργότερα, όταν είχαν φτάσει πλέον στην περιοχή και τα τρία τάγματα της μονάδας που φέρει το κύριο βάρος για την καταστροφή του Φαναρίου, δηλαδή του 99. Συντάγματος Ορεινών Καταδρομών με διοικητή έναν αφοσιωμένο στο ναζιστικό καθεστώς αξιωματικό, τον αντισυνταγματάρχη, τότε, Γιόζεφ Ρέμολντ, στις 8/9 Αυγούστου τα τρία τάγματα του 99. συντάγματος υποβοηθούμενα από ένοπλες ομάδες Μουσουλμάνων Τσάμηδων αρχίζουν να χτενίζουν την περιοχή από την Παραμυθιά μέχρι τις ακτές της Αμμουδιάς και την Πάργα, σκοτώνοντας, καταστρέφοντας και λεηλατώντας. Ταυτόχρονα, ιταλικές δυνάμεις μελανοχιτώνων Αλπινιστών υπό τον Μανφρεντίνι κινούνται από την περιοχή της Πρέβεζας προς το Φανάρι και τα υψώματα ανατολικά και νότια της περιοχής, για να εμποδίσουν τη διαφυγή ανταρτών και αμάχων προς τα νότια και νοτιοανατολικά.

Το ίδιο γίνεται και με το 98. σύνταγμα ορεινών καταδρομών υπό τον αντισυνταγματάρχη Γιόζεφ Ζάλμικερ – τη μονάδα στην οποία χρεώνεται η σφαγή του Κομμένου και οι εκτελέσεις Ιταλών αιχμαλώτων στην Κεφαλονιά – μονάδες του οποίου ξεκινούν από την Κλεισούρα και τον Κερασώνα, κοντά στη Φιλιπιάδα, για να καταλάβουν την κορυφογραμμή βόρεια και ανατολικά των χωριών του Σουλίου, φράζοντας το δρόμο σε αντάρτες και αμάχους που ενδεχομένως επιχειρούσαν να διαφύγουν προς βόρεια και βορειοανατολική κατεύθυνση. Αυτό ήταν το σχέδιο, έτσι όπως προκύπτει η αναπαράστασή του από τα έγγραφα και τους χάρτες που περιέχονται στα γερμανικά στρατιωτικά αρχεία μετά από τον εντοπισμό και τη μελέτη τους.

Πρόκειται, επομένως, για κοινή επιχείρηση με τρεις παράγοντες: γερμανικά τμήματα, ιταλικά τμήματα, και ομάδες ένοπλων Μουσουλμάνων Τσάμηδων. Κρίνοντας από την έκταση και την ένταση των ωμοτήτων και των καταστροφών, πρόκειται για μια από τις πιο καταστροφικές επιχειρήσεις που έζησε η Ήπειρος κατά την περίοδο της Κατοχής. Η τραγωδία περιλαμβάνει παρατεταμένες εκτελέσεις αμάχων, ομηρία και εκτοπισμούς, αρπαγές και κακοποιήσεις γυναικών, λεηλασίες και καταστροφές περιουσιών κ.α. Παρότι έχουν διασωθεί τουλάχιστον τρεις επίσημες αλλά και κάποιες ανεπίσημες καταγραφές της εποχής για την καταστροφή, με πιο εμπειριστατωμένη εκείνη του Μοίραρχου Ευστράτιου Ζάκκα που χρονολογείται από το 1948, πλήρης και εξαντλητική αποτύπωση της τραγωδίας δεν έχει γίνει ακόμη, 73 χρόνια μετά την καταστροφή. Στην μνημονευθείσα έκθεση Ζάκκα υπάρχουν και τα ονόματα των κατοίκων του Σταυροχωρίου που δολοφονήθηκαν κατά τη διάρκεια της κατοχής και των οποίων τη μνήμη τιμούμε σήμερα.

Όχι μόνο τον Αύγουστο του 1943, αλλά και τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους τα γεγονότα στην Ήπειρο και το Ιόνιο είναι πυκνά και δραματικά. Μέχρι τα μεσάνυχτα της 8. Σεπτεμβρίου 1943 τα γερμανικά κατοχικά στρατεύματα στην Ήπειρο, ουσιαστικά το σύνολο των μονάδων της 1. Μεραρχίας Ορεινών Καταδρομών, τελούν από πλευράς στρατιωτικής διοίκησης υπό τις διαταγές του 26. Ιταλικού Σώματος Στρατού με διοικητή τον στρατηγό Γκουίντο Ντελα Μπόνα που εδρεύει στα Ιωάννινα. Με τη σειρά του το 26. Σώμα υπάγεται στην 11. Ιταλική Στρατιά υπό τον Βεκιαρέλι με έδρα την Αθήνα. Αυτός είναι και ο λόγος που η καταστροφή του Φαναρίου δεν πήρε ακόμη πιο σκληρή μορφή, με την εκτόπιση ή την εκτέλεση του συνόλου του αμάχου πληθυσμού του δυναμένου να φέρει όπλα, όπως ήταν η αρχική διαταγή του Γενικού Επιτελείου των Γερμανικών Ενόπλων Δυνάμεων. Ένα 24ωρο πριν από την έναρξη της επιχείρησης διαφοροποιείται η αρχική εντολή από το Βερολίνο. Σύμφωνα με τη νέα διαταγή, μόνον οι *ύποπτοι* για ανταρτική δράση ή υποστήριξη θα εκτοπιστούν, και όχι όλος ο ανδρικός πληθυσμός ο δυναμένος να φέρει όπλο, όπως προέβλεπε η αρχική διαταγή. Εννοείται ότι η απόφαση για το αν κάποιος είναι ύποπτος συμμετοχής στο αντάρτικο, αν βρέθηκε με το όπλο στο χέρι ή αν βρέθηκαν κρυμμένα όπλα κοντά στο σημείο σύλληψης, ήταν προνόμιο των Τσάμηδων. Εκείνοι αποφάσιζαν στην πράξη ποιος από τους συλληφθέντες θα εκτελεστεί και ποιος θα εκτοπιστεί. Τα ξημερώματα της 9. Σεπτεμβρίου 1943 όλες οι ιταλικές μονάδες της Ηπείρου, και γενικότερα της Ελλάδας και των Βαλκανίων, καλούνται από τις γερμανικές μονάδες να παραδοθούν και να καταθέσουν τα όπλα. Ο αφοπλισμός εξελίσσεται σχετικά γρήγορα και ομαλά στα Ιωάννινα, την Άρτα, την Πρέβεζα και την περιοχή της Θεσπρωτίας. Μάλιστα το 41. Ιταλικό Σύνταγμα που βρίσκεται τότε αναπτυγμένο στην Παραμυθιά και το 42. στην Πρέβεζα, δηλώνουν μέσω των διοικητών τους ότι επιθυμούν να συνεχίσουν τον αγώνα στο πλευρό των Γερμανών και υπό τις διαταγές τους. Με εξαίρεση δύο Τάγματα Μελανοχιτώνων που όντως προσχωρούν τελικά στις γερμανικές δυνάμεις, η γερμανική διοίκηση θα απορρίψει όλα τα υπόλοιπα αιτήματα συνεργασίας, θεωρώντας τις ιταλικές μονάδες αφερέγγυες.

Οι ιταλικές μονάδες αιχμαλωτίζονται και αρχίζει μια μεγάλη επιχείρηση μεταφοράς τους προς τη Γερμανία. Στην Κεφαλονιά ο διοικητής της ιταλικής Μεραρχίας Άκουι, στρατηγός Γκαντίν, δεν καταθέτει τα όπλα και προβάλλει ένοπλη αντίσταση στις γερμανικές δυνάμεις που αποβιβάζονται στο νησί, επικρατούν στρατιωτικά μετά από ολιγοήμερες σκληρές μάχες και προβαίνουν σε γενικευμένες σφαγές αιχμαλώτων. Το ίδιο θα συμβεί και στην Κέρκυρα λίγες μέρες αργότερα. Ακολουθούν σκληρές μάχες εντός του αλβανικού εδάφους μεταξύ ιταλικών στρατιωτικών μονάδων και ανταρτών του αλβανικού αντιφασιστικού μετώπου από τη μια, και γερμανικών μονάδων που είχαν μετακινηθεί στην περιοχή της Αλβανίας από τη Θεσπρωτία και τα Ιωάννινα μετά από μια αποτυχημένη απόπειρα απόβασης από την Κέρκυρα στο λιμάνι των Αγίων Σαράντα αφ' ετέρου. Οι ιταλικές μονάδες ηττώνται και στην Αλβανία και οι αξιωματικοί που συλλαμβάνονται εκτελούνται χωρίς δίκη, σύμφωνα με προσωπική διαταγή του Χίτλερ.

Δεν είναι ευρέως γνωστό ότι οι μονάδες της 1. Μεραρχίας που διενεργούν τις αποβατικές επιχειρήσεις στην Κεφαλονιά και την Κέρκυρα ήταν οι ίδιες που συμμετείχαν στην καταστροφή του Φαναρίου τον Αύγουστο του 1943 και τις συνέχισαν τον Σεπτέμβριο. Ο αρχηγός της αποβατικής επιχείρησης εναντίον της Κέρκυρας με στόχο την κατάληψη της νήσου και την εξουδετέρωση των ιταλικών δυνάμεων που σταθμεύουν εκεί, είναι ο γνωστός

μας Γιόζεφ Ρέμολντ, ο άνθρωπος που συντόνιζε την επιχείρηση «Αύγουστος», υποβοηθούμενος από ιταλικές δυνάμεις και τμήματα Μουσουλμάνων Τσάμηδων. Στις 12.9.1943 οι ιταλικές δυνάμεις αποχωρούν από την Παραμυθιά, την Ηγουμενίτσα και τους Φιλιάτες, ενώ ο Ρέμολντ με επίλεκτα τμήματα του 99. Συντάγματος, μεταξύ αυτών και τμήματα του II/99. που εδρεύει στη Γλυκή υπό τον λοχαγό Φέζερ, ετοιμάζονται να μεταφερθούν στην Ηγουμενίτσα. Από εκεί, στις 24.9.43 το βράδυ, θα πλεύσουν προς τον όρμο Μώλος, στη νοτιοανατολική πλευρά της νήσου, για να συναντηθούν με τις άλλες γερμανικές δυνάμεις που προερχόμενες από την Κεφαλονιά μέσω Πρέβεζας είχαν ήδη αποβιβαστεί στη δυτική πλευρά, απέναντι ακριβώς, στη λίμνη Κορρισίων, ένα εικοσιτετράωρο νωρίτερα, έχοντας αποκόψει τις ιταλικές δυνάμεις του νοτιότερου τμήματος της Κέρκυρας από τις υπόλοιπες που βρίσκονταν στο κεντρικό και βόρειο τμήμα του νησιού.

Μετά την εξουδετέρωση των ιταλικών δυνάμεων στις 26.9.43, οι μονάδες του 99. Συντάγματος θα επιστρέψουν στη Θεσπρωτία, πλην εκείνων που διατάχθησαν να επιχειρήσουν στην Αλβανία για την εξουδετέρωση των ιταλικών τμημάτων στην εκεί περιοχή.

Παρόλα αυτά και παρότι για τη γερμανική διοίκηση είναι σαφές ότι η προτεραιότητα πλέον δεν βρίσκεται στο Φανάρι, αλλά στην Κεφαλονιά, την Κέρκυρα και στην Αλβανία, η εγκληματική δράση της Βέρμαχτ στην περιοχή του Φαναρίου θα συνεχιστεί όλον τον Σεπτέμβριο με διαρκείς εκκαθαριστικές επιχειρήσεις, συλλήψεις, εκτελέσεις αμάχων, ομηρίες και εκτοπισμούς κατοίκων της περιοχής κατ' αρχήν στις φυλακές της Ζωσιμαίας στα Ιωάννινα και από εκεί μέσω Φλώρινας στη Θεσσαλονίκη, στο στρατόπεδο Παύλου Μελά ή τη Γερμανία για καταναγκαστική εργασία. Ο δεύτερος αυτός μήνας βίας στα χωριά του Φαναρίου ολοκληρώνει έτσι την καταστροφή που είχε προκαλέσει ο Αύγουστος. Χαρακτηριστική είναι μια επιστολή που απευθύνει στις 3.9.1943 προς το διοικητή της 1. Μεραρχίας, υποστράτηγο Στένερ, ο κατοχικός διοικητής Ηπείρου Μιχάλης Τσιμπής – και ας ληφθεί στο σημείο αυτό υπόψη ότι πρόκειται για αξιωματούχο της κατοχικής κυβέρνησης Ράλλη που δεν έχει και πολλά περιθώρια κριτικής στη συμπεριφορά των γερμανικών κατοχικών στρατευμάτων και των συμμάχων τους Μουσουλμάνων Τσάμηδων και επομένως πρέπει υποχρεωτικά να μετρά τις λέξεις του όταν απευθύνεται σε γερμανική αρχή – από την οποία επιτρέψτε μου να σας μεταφέρω χαρακτηριστικό απόσπασμα:

«Τους τελευταίους δύο μήνες, μετά τις αυστηρές οδηγίες του διοικητή του 26. Σώματος Στρατού [Della Bona] η κατάσταση [στη Θεσπρωτία] έχει κάπως βελτιωθεί. Και τώρα, μετά την άφιξη των στρατιωτικών δυνάμεων τις οποίες διοικείτε, και μετά την καταδίωξη των ανταρτών από τους Γερμανούς στρατιώτες, οι Μουσουλμάνοι της Θεσπρωτίας παρερμηνεύουν το σκοπό της καταδίωξης αυτής και μετά την αποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων από τα χωριά πηγαίνουν αυτοί, όντας εξοπλισμένοι, και παίρνουν ό,τι έχει απομείνει στον χριστιανικό πληθυσμό....Ο πληθυσμός των χωριών υποβάλλει το αίτημα να ληφθούν εκ μέρους της διοίκησης μέτρα για τη μεταφορά του. Κανένας χριστιανός δεν μπορεί πλέον να πάει σε κέντρα όπως η Ηγουμενίτσα, η Παραμυθιά και οι Φιλιάτες, γιατί ξέρει ότι στο δρόμο τον περιμένει ο θάνατος»

Με αφορμή την επιστολή Τσιμπρή της 3.9.1943 ο διοικητής της Μεραρχίας Ορεινών Καταδρομών διατάσσει έρευνα για τις καταγγελίες που περιέχονται σ' αυτή, την οποία όμως αναθέτει, όπως ήταν αναμενόμενο, στον ίδιο τον υπαίτιο των καταστροφών και προστάτη των Μουσουλμάνων Τσάμηδων που τον υποβοηθούν στο καταστροφικό του έργο, τον αντισυνταγματάρχη εκείνη την περίοδο Γιόζεφ Ρέμολντ. Η υποτιθέμενη έρευνα περατώνεται σε χρόνο ρεκόρ. Έτσι στις 11.9.43 ο υπεύθυνος του Γραφείου Πληροφοριών της Μεραρχίας, υπολοχαγός Ρότφουκς, διαβιβάζει στον Ρέμολντ τη διαταγή για διερεύνηση των από 3.9.43 καταγγελιών του Τσιμπρή. Στις 16.9.43 ο Ρέμολντ υποβάλλει στον προϊστάμενό του το πόρισμα της έρευνας που διενέργησε. Εκεί υιοθετεί πλήρως την εκδοχή των Τσάμηδων για τα γεγονότα, αρνείται ότι έχουν γίνει εκτελέσεις αμάχων από Μουσουλμάνους χωρίς λόγο, επαινεί τους Μουσουλμάνους Τσάμηδες και την ηγεσία τους για τη συμβολή τους στην επιβολή ησυχίας και τάξης στην περιοχή, αλλά και για την συμβολή τους στην εξάρθρωση των ανταρτών, και καταλήγει επισημαίνοντας ότι τυχόν υπερβάσεις που έχουν συμβεί και από τις δύο πλευρές είναι άνευ σημασίας και πρέπει να γίνουν αντιληπτές ως στοιχείο της βαλκανικής κουλτούρας των εμπλεκομένων σε αυτές. Συνηθίζονται αυτά στους βαλκανικούς λαούς, γράφει στην έκθεσή του, συμψηφίζοντας και καλύπτοντας πλήρως τα εγκλήματα των Μουσουλμάνων Τσάμηδων.

Βρισκόμαστε, κυρίες και κύριοι, σήμερα στο μέρος αυτό για να τιμήσουμε τη μνήμη όσων έχασαν τη ζωή τους επειδή αυτή αποτελούσε εμπόδιο σε ένα διπλό σχέδιο: το σχέδιο των κατοχικών δυνάμεων να καταστρέψουν ζωή και περιουσία των κατοίκων του Φαναρίου για να εκκαθαρίσουν την περιοχή, να αποκόψουν τον εφοδιασμό των ανταρτών και να εμποδίσουν τη δημιουργία προγεφυρώματος σε τυχόν απόβαση συμμαχικών δυνάμεων στις ηπειρωτικές ακτές αφ' ενός, και στο σχέδιο των Μουσουλμάνων Τσάμηδων, ηγεσίας και μεγάλου τμήματος του πληθυσμού που την ακολούθησε πιστά, να «χαλάσει το Ρωμαίικο», δηλαδή να απομακρυνθεί ο χριστιανικός πληθυσμός από την περιοχή ή να αφανιστεί, προκειμένου να ενωθεί η περιοχή της Θεσπρωτίας και της Πρέβεζας, η Τσαμουριά, με την Αλβανία μετά από μια νικηφόρα για τις δυνάμεις του Άξονα έκβαση του πολέμου.

Αυτό ήταν το γενικό πλαίσιο για την εκδήλωση της βίας τόσο των κατοχικών στρατευμάτων, όσο και των Μουσουλμάνων Τσάμηδων που παρότι ήταν Έλληνες πολίτες, επιχείρησαν να πετύχουν με τη χρήση των όπλων και την άσκηση τρομοκρατίας την απόσπαση τμήματος της χώρας και την ενσωμάτωσή του στη Μεγάλη Αλβανία. Όλα τα υπόλοιπα που συνόδευαν αυτή τη βία υπήρξαν από πολιτικής πλευράς δευτερεύοντα στοιχεία και πάντως δεν ήταν η κύρια αιτία της. Οι αρπαγές και η λεηλασία που συστηματικά παρατηρήθηκαν σε όλη την περιοχή κατά τη διάρκεια της Κατοχής υπήρξαν το κίνητρο, αλλά όχι ο στόχος της τσάμικης βίας. Ο βασικός στόχος ήταν η κατάργηση του ελληνικού κράτους, η αλβανοποίηση της περιοχής.

Είναι, λοιπόν, χρέος όλων μας, ιδιαίτερα όσων από μας εκπροσωπούμε την ενδιάμεση γενιά, που δεν έζησε μεν η ίδια από πρώτο χέρι την τραγωδία, αλλά σηματοδεύτηκε από τις επιπτώσεις της, και κυρίως από την παντοτινή απουσία αγαπημένων προσώπων, να μην ξεχνούμε όσα συνέβησαν και κυρίως τους λόγους για τους οποίους αυτά συνέβησαν, αλλά και τη στάση της ελληνικής πολιτείας και άλλων κρατών και θεσμών απέναντι στα γεγονότα και τους πρωταγωνιστές τους.

Πολιτικά κόμματα και κυβερνήσεις σε γειτονικές χώρες επιχειρούν με προκλητικό τρόπο εδώ και χρόνια να παραχαράξουν και να διαστρεβλώσουν τα ιστορικά γεγονότα, υποβοηθούμενοι δυστυχώς από αφηγήσεις και θεωρίες ιδεολογικά στρατευμένων και επί της ουσίας φυγόπονων Ελλήνων διανοουμένων που όχι μόνον δεν μιλούν με ντοκουμέντα, αλλά δεν μπαίνουν καν στον κόπο να ελέγξουν ακόμη και τις ελάχιστες πηγές που διαθέτουν.

Αλλά εκτός από το αλβανικό κοινοβούλιο που μιλά για εθνοκάθαρση και θεσπίζει επετείους ανύπαρκτης γενοκτονίας, αντιστρέφοντας προκλητικά τους ρόλους δραστών και θυμάτων, και εκτός από κάποιους που ισοκατανέμουν την ευθύνη για τη βία, εξισώνοντας και εξομοιώνοντας θύτες και θύματα στα πλαίσια ενός ανήθικου στρογγυλέματος της ιστορικής αλήθειας με στόχο δήθεν την προώθηση πολιτικών καλής γειτονίας, υπάρχει και το ζήτημα της συμπεριφοράς του μεταπολεμικού γερμανικού και αυστριακού κράτους απέναντι στους δολοφόνους της Έντελβαϊς: πλήρωσε ποτέ κανείς από τους πρωταγωνιστές των σφαγών και των καταστροφών από το 1945 μέχρι σήμερα για τις πράξεις του; Οδηγήθηκε ποτέ κάποιος από τους γνωστούς με ονοματεπώνυμο πρωταγωνιστές της καταστροφής των χωριών του Φαναρίου σε δίκη; Δικάστηκε ποτέ κανείς; Καταδικάστηκε κανείς;

Η απάντηση, δυστυχώς, είναι τραγική: με εξαίρεση τις δίκες της Νυρεμβέργης («δίκη των στρατηγών»), ποτέ κανείς από το προσωπικό των κατοχικών στρατευμάτων δεν προσήχθη σε δίκη σε ελληνικό, γερμανικό ή αυστριακό δικαστήριο προκειμένου να δικαστεί για τα εγκλήματα πολέμου που είχε διαπράξει εδώ, στην περιοχή που βρισκόμαστε σήμερα. Τα εντάλματα σύλληψης που είχε εκδώσει το ελληνικό εθνικό γραφείο εγκλημάτων πολέμου από το 1945 και μετά εναντίον προσώπων ύποπτων για διάπραξη συγκεκριμένων αδικημάτων έμειναν όλα ανενεργά. Αιτία: η συμπεριφορά των μεταπολεμικών γερμανικών κυβερνήσεων που κωλυσιεργούσαν επί μία δεκαετία και πλέον στο ζήτημα της έκδοσης των προσώπων εναντίων των οποίων είχαν εκδοθεί εντάλματα σύλληψης, απειλώντας την ελληνική πλευρά με οικονομικά αντίμετρα αν επιμείνει στο αίτημα της, μέχρι που τελικά το 1959 με ελληνικό νόμο πέτυχε την υπαγωγή όλων των σχετικών περιπτώσεων στη γερμανική δικαιοσύνη. Η τελευταία εξέδωσε από το 1965 μέχρι και πρόσφατα, όπως π.χ. για τις περιπτώσεις της Κεφαλονιάς και του Κομμένου, απαλλακτικά βουλεύματα για όλες ανεξαιρέτως τις υποθέσεις, παύοντας με τον τρόπο αυτό τις διώξεις ήδη στο στάδιο της προανάκρισης.

Μελετώντας τα απαλλακτικά βουλεύματα που φυλάσσονται ακόμη στα γερμανικά δικαστικά αρχεία μαθαίνει κανείς τους λόγους – δηλαδή τα προσχήματα – για τους οποίους αθωώθηκαν ουσιαστικά πριν ακόμη δικαστούν όλοι όσοι εγκλημάτησαν στο Φανάρι και σε όλη την Ελλάδα. Είτε οι πράξεις τους ονομάστηκαν έτσι ώστε να εφαρμοστούν οι διατάξεις περί παραγραφής, είτε διότι οι αρχές ισχυρίστηκαν ότι δεν μπόρεσαν να εντοπίσουν τα εμπλεκόμενα πρόσωπα, είτε – και αυτό είναι το χειρότερο – διότι οι πράξεις των δραστών θεωρήθηκαν από τους ανακριτές ότι συνάδουν με το τότε ισχύον δίκαιο του πολέμου. Ειδικά το τελευταίο επιχείρημα το επικαλέστηκε εξήντα και πλέον χρόνια μετά τη χρήση του από τη μεταπολεμική δυτικογερμανική δικαιοσύνη και ένας γνωστός Γερμανός ιστορικός - ο οποίος με πρόταση συναδέλφων ελληνικού πανεπιστημίου περιέργως τιμήθηκε με τον τίτλο του επίτιμου διδάκτορα - για να δικαιολογήσει τα αντίποινα των κατοχικών στρατευμάτων εναντίον αμάχων στην Κρήτη.

Ένας ακόμη λόγος να τιμήσουμε τη μνήμη των νεκρών των χωριών του Φαναρίου είναι και αυτός: να μην επιτρέψουμε να επικρατήσουν στη νέα γενιά στρεβλές και πολιτικά ύποπτες απεικονίσεις του παρελθόντος. Γιατί εκτός από τα πολλά άλλα για τα οποία ένας τόπος έχει ευθύνη να φυλάξει και να υπερασπιστεί, έχει ευθύνη να υπερασπιστεί και την ιστορία του.

Από το 1945 μέχρι το 1949 το Ειδικό Δικαστήριο Δωσιλόγων Ιωαννίνων ασχολήθηκε με τα εγκλήματα που είχαν διαπράξει στην Ήπειρο οι ένοπλες ομάδες των Μουσουλμάνων Τσάμηδων. Πάνω από 1700 άτομα καταδικάστηκαν με αποφάσεις του συγκεκριμένου Δικαστηρίου μέχρι τις αρχές του 1948. Οι ποινές – από τις οποίες οι μισές σχεδόν ήταν θανατικές καταδίκες – δεν εκτελέστηκαν ποτέ, επειδή οι καταδικασθέντες εκείνη την εποχή είχαν εγκαταλείψει ήδη τη Θεσπρωτία και βρίσκονταν στην αλβανική επικράτεια.

Εν μέσω ελληνικού εμφυλίου κανείς από αυτούς δεν εκδόθηκε ώστε να εκτίσει την ποινή του. Θα ήταν πολύ χρήσιμο, πιστεύω, αν οι απόγονοι όσων καταδικάστηκαν τότε από το Δικαστήριο Δωσιλόγων Ιωαννίνων - και που δεν μπορούν βεβαίως να θεωρηθούν σήμερα υπεύθυνοι για τις ίδιες τις πράξεις των προγόνων τους, αλλά ως πολίτες είναι υπεύθυνοι για τις ερμηνείες που υιοθετούν για τις πράξεις αυτές - μελετούσαν τις αποφάσεις αυτές του δικαστηρίου, ώστε να διαμορφώσουν μια ρεαλιστική εικόνα για τη δράση των προγόνων τους. Διότι η εικόνα που προπαγανδίζουν κόμματα και ηγεσίες της γειτονικής χώρας, αλλά και το ίδιο το κράτος μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια Ιστορίας και Γεωγραφίας για τα συμβάντα δεν είναι απλά στρεβλή, αλλά περιέχει όλα εκείνα τα στοιχεία του αλβανικού μεγαλοϊδεατισμού που αποτέλεσαν τη βάση για την εκδήλωση της εγκληματικής δράσης των προγόνων τους στο Φανάρι και σε όλη τη Θεσπρωτία. Είμαι πεπεισμένος ότι η πιο στέρεη βάση για μια γνήσια ελληνοαλβανική φιλία δεν είναι άλλη εκτός από την παραδοχή της αλήθειας. Και σ' αυτή μπορούμε να φτάσουμε μέσα από την επίπονη διαδικασία επιστημονικής έρευνας σε συνδυασμό με την αρετή της ακεραιότητας και του σθένους. Και ας λάβουμε υπόψη ότι ποτέ οι αποσιωπήσεις, τα στρογγυλέματα και οι συμψηφισμοί σκοπιμότητας δεν βοήθησαν στην οικοδόμηση δημιουργικών διακρατικών σχέσεων και αληθινής φιλίας μεταξύ των λαών γειτονικών χωρών.